

UDK: 821.133.1.09Oben M.
821.163.4.09Petrović Njegoš Petar II
Pregledni rad

Marjana ĐUKIĆ (Podgorica)

Institut za strane jezike
Univerzitet Crne Gore
marjana.dj@gmail.com

MIŠEL OBEN NJEGOŠOLOG

Francuski slavista Mišel Oben, i pored izuzetno značajne monografije posvećene Njegošu i ostalog naučno-istraživačkog rada u oblasti jugoslavistike, ostaje bez prikladne recepcije u književnoteorijskoj javnosti jugoslovenskih zemalja. Ovaj rad će predstaviti značaj i doprinos Mišela Obena u oblasti njegošologije i crnogorske književnosti.

Ključne riječi: *Mišel Oben, Njegoš, Crna Gora*

Godina 2013. u znaku je crnogorskog književnog genija, Petra II Petrovića Njegoša, a za romaniste je ova velika godišnjica prilika da se podsjetite značaja dugogodišnjeg istraživanja Mišela Obena (Michel Aubin, 1923–1996),¹ koga je ličnost crnogorskog vladike i pjesnika podsticala na izučavanje, analize, rasprave i odbrane tokom cijelog života.

U istoriji francusko-jugoslovenskih odnosa, ličnost Mišela Obena višestruko je značajna. Kao lektor za francuski jezik u Zagrebu i u Beogradu, kasnije kao šef katedre za jugoslavistiku u Parizu, Mišel Oben je u oblasti jugoslavistike napravio veliki pomak naučnim i istraživačkim radom, poznavanjem naše kulture, književnosti i istorije, svojim tekstovima, prevodima i angažovanjem i tako se svrstao u red velikih imena slavistike pored Ogista Dozona (Auguste Dozon), Luja Ležea (Louis Leger), Emila Omana (Emile

¹ Mišel Oben rođen je u Ruanu 15. aprila 1923. godine, gdje je stekao osnovne i srednje obrazovanje. Poslije završenih studija anglistike na Književnom fakultetu u Tuluzi, zatim ekonomije na Institutu političkih nauka, najzad završava studije srpskohrvatskog jezika i civilizacija na Školi za istočne jezike u Parizu.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata učestovao je u Pokretu otpora, a za svoje zasluge u ratu dobio je, pored ostali odlikovanja, Ratni krst (1939–1945).

Mišel Oben započinje svoj naučni i prosvjetni put kao lektor za francuski jezik najprije u Zagrebu od 1958. do 1962. godine (pri Francuskom institutu i Filozofskom fakultetu), onda u Beogradu do 1971. godine na Filološkom fakultetu.

Huamant), Andrea Mazona (André Mazon), Andrea Vajana (André Vaillant). Nakon završenog i odbranjenog doktorata na temu *Vision historiques et politiques dans l'oeuvre poétique de P.P. Njegoš* na Sorboni, 8. maja 1971. godine, velikog iskustva i širokog znanja, Mišel Oben postaje šef tek otvorene katedre za jugoslavistiku na Univerzitetu Pariz-Sorbona, gdje predaje do odlaska u penziju 1991. godine. Obenova studija o istorijskim i političkim vizijama u Njegoševom djelu izašla je 1972. u zajedničkom izdanju Sorbone i Filološkog fakulteta u Beogradu, a srpski prevod Živojina Živoinovića pod nazivom *Njegoš i istorija u pesnikovom delu* objavljen je 1986. godine.

Obenovo interesovanje za Njegoša podsticao je i podržavao profesor Nikola Banašević, romanista, komparativista i veliki poznavalac Njegoševog djela, kome Mišel Oben posvećuje svoju doktorsku disertaciju.

Njegošu je posvećivana pažnja u francuskoj javnosti još za njegovog života, pominjanjem ili tumačenjem djela, prevodima ili biografskim tekstovima, o čemu svjedoči Krunoslav Spasić u studiji *Njegoš i Francuzi*. Dozon, Leže, tekstovi povodom objavljivanja *Gorskog vijenca* u francuskom prevodu Divne Veković 1917. godine, pokazuju da Njegoš nije bio nepoznat evropskoj kulturnoj javnosti, no Mišel Oben je prvi (i još uvijek jedini) Francuz koji je dao jednu iscrpnu, argumentovanu i brižljivo urađenu monografiju o Njegošu i Crnoj Gori iz doba vladavine dinastije Petrovića. Do Obenove studije, Njegoš je privlačio pažnju u francuskoj književnoteorijskoj javnosti isključivo djelom koje je najčitanije i najpoznatije; *Gorski vijenac* je predmet svih ranijih prikaza i kritičkih tekstova.

Precizno tematski vezana za političke i istorijske poglede u Njegoševom djelu, Obenova studija prvi put francuskoj akademskoj javnosti nudi prikaz cjelokupnog Njegoševog stvaralaštva, od mladalačkih pjesama do *Šćepana Malog*.

Formalno, studija je podijeljena na tri dijela. U prvom dijelu „Porijeklo“ Oben opisuje Crnu Goru kakvu je Njegoš zatekao stupanjem na vlast (period 1815–1830) – društvenu organizaciju, autoritet koji su imali članovi porodice Petrović, običaje i religioznost Crnogoraca, političke prilike, odnose Crne Gore sa susjedima i velikim silama. Taj period Oben oslikava kao, pozitivistički rečeno, *milieu* koji je Njegoš naslijedio. „Mladost“ obuhvata Njegošev život do 1836. godine, što znači obrazovanje, prve korake u politici i književnosti, djela pisana u to vrijeme, Njegoševa upoznavanja Evrope i evropske književnosti. Posebno se analiziraju, shodno zadatoj temi, istorijske i političke vizije u prvim Njegoševim pjesmama, u *Glasi kamenštaka* i u *Svobodijadi*. Posljednji dio „Zrelost“ prikazuje Njegoša od 1836. godine do smrti. Najznačajniji vladarski i književni period Petra II posmatra se sociološki, istorijski i politički, ali taj period nudi vrlo značajne promjene u književnom stvaralaštvu

što Oben minuciozno prati nudeći vrlo zanimljive interpretacije *Luče mikrokozma*, *Gorskog vijenca* i *Šćepana Malog*.

Strani pogled, k tome i učen, dopušta pristup koji Njegoša posmatra u razvoju, u stalnoj promjeni. Određene političke prilike, tradicija, istorija, predanje bitno određuju ideje upletene u književna djela. Odnos prema Rusiji i slovenstvu, prema Srbiji, prema Turcima i prema Veneciji, prema Austrougarskoj, prema ilirskom pokretu i jugoslovenstvu, politička i istorijska pitanja su koliko i književnokritički inspirativna polazišta za (ne)razumijevanje i raznolika tumačenja. Poznato je da je boljka Njegoševih tumača što su pokušavali da ga prilagode sopstvenim pogledima. Mišel Oben pažljivo prati promjene u Njegoševom djelu, pokazuje kakav odabir pravi od onog što mu je poznato i dostupno, šta izostavlja, šta dodaje, koje istorijske junake slavi a koje nikada ne pominje, kako gradi svoje likove. Budući da je istorija u Crnoj Gori iskazana poezijom, Njegoš se zapravo, na osnovu ovog vrlo inovativnog Obenovog čitanja, uključuje u kreaciju istorijske istine. Ne samo da koristi istorijske zapise, arhivska dokumenta i nasljeđe svojih prethodnika i savremenika, već se aktivno, literarno, upušta u rekonstrukciju istorije. Govoreći na primjer o *Gorskom vijencu*, Oben zaključuje: „Stalno prisustvo aktuelnog u istorijskoj potki *Gorskog vijenca* čini od speva prigodno delo, 'angažovano', sa određenim ciljevima“.² Upravo specifičnost teme kojom Oben pristupa Njegoševom djelu omogućava mu da otkrije različite vrste piščevog angažmana. *Šćepan Mali*, po Obenovom čitanju, ne predstavlja samo jednu realističniju sliku crnogorskog društva od one prikazane u *Gorskom vijencu*, već pokazuje sposobnost Njegoševe kritike, gotovo satire, izražavanjem prije svega nepovjerenja u sposobnost ruske politike da razumije Crnu Goru. Pesimističan i polemičan ton ne štedi ni slovenstvo, ni srednjovjekovnu istorijsku tradiciju ni ideju o ujedinjenju južnoslovenskih naroda.

Posebno značajan elemenat ove studije jeste onaj koji govori o uticaju Vuka Karadžića na Njegoša. Naime, Njegoš prihvata novu koncepciju nacionalnosti zasnovanu na filologiji i etnologiji, koju je Vuk primio od Kopitara i Herdera, gdje je „narodno“, suprotno „književnom“, najautentičniji izraz nacionalnog duha, a poseban se značaj pridaje narodnom jeziku i narodnim običajima. Tako Njegoš odbacuje pojam nacionalnosti koji je prevladavao u to vrijeme kod Srba u Ugarskoj gdje se pojam nacionalnog vezuje za religiju i za doba nekadašnjih dinastija. Njegoš, kako pokazuje Oben, ostaje vjeran ideji da duša nacije živi u krilu naroda. Na taj način se može objasniti Njegoševa religijska tolerantnost i, ako ne prihvatanje, onda pozdravljanje programa Ilirskog pokreta. Uz jedno metafizičko, mistično promišljanje koje proširuje i na

² Mišel Oben, *Njegoš i istorija u pesnikovom delu*, str. 201.

istoriju, Njegoš stvara jedno moderno nacionalno osjećanje. Sve to, s pravom konstatuje Mišel Oben, čini Njegoša najsnažnijim nacionalnim pjesnikom svog naroda.

U metodološkom pogledu, Mišel Oben pokazuje da do istine, koja je njemu kao naučniku cilj, dolazi istrajnim proučavanjima arhiva, starih rukopisa, tekstova svojih savremenika i prethodnika oslanjajući se i na istoriju, etnologiju, religiju i politiku. Multidisciplinarni pristup i pozitivističko faktografisanje kao i Obenova temeljitost, egzaktnost i pronicljivost daju sasvim originalan i inspirativan doprinos ne samo tumačenju najpoznatijih Njegoševih djela, nego cjelokupnog opusa.

Uz nevjerovatno obilje činjenica, odlično poznavanje i razumijevanje jezika i upućenost u literaturu o Njegošu, Mišel Oben objašnjava vezu istorijskih i političkih prilika u Crnoj Gori i Njegoševog djela. Crnogorska stvarnost, sa tradicijom, predanjima i istorijom, transponovana u Njegoševu umjetnost vraća se crnogorskom narodu kao izraz njegovog nacionalnog bića. Stoga Oben u uvodu s pravom uviđa da uticaj Njegoševog djela prevazilazi granice književnosti.

Razumijevanje prilika u Crnoj Gori i jedne književnosti mnogo različite od francuske, kritičko, utemeljeno analiziranje i tumačenje superiorno pozicionira Obenovu monografiju iznad rodoljubivih oduševljenja i nacionalnih tumačenja. Proučavanje istorije Balkana učiniće da, među rijetkima, podigne glas protiv prouzvoljnih napada na Njegoševo djelo.

Monografija o političkim i istorijskim vizijama u Njegoševom djelu, višestruko značajna za francusku slavistiku i za studije o Njegošu, nije bila kraj Obenovog interesovanja za Crnu Goru i njenog vladara. Pomenućemo još neke radove: „Legenda o badnjem večeru i evropska književnost“ (*Filološki pregled*, 1971), „O jednoj posledici prvog Njegoševog susreta sa Vukom“ (*Kovčević*, X, 1972), „Povodom posvete *Gorskog vijenca*“ (Cetinjski muzej, 1973), „Stanislas Bellanger, destinataire d'un abrégé d'histoire du Monténégro dicté par Njegoš“ (*Uporedna istraživanja*, I, 1976), „*Gorski vijenac* et le culte de Zrinski dans la littérature croate“ (*Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, 1977), „Littérature orale et littérature écrite dans les premiers poèmes de Njegoš“ (*Revue des Etudes Slaves*, 1978). Pored radova posvećenih Njegošu, radovi Mišela Obena u oblasti jugoslavistike i komparativne književnosti značajan su doprinos u osvjetljavanju književnih pojava jugoslovenskih naroda i korespodencije s francuskim nasljeđem te analize posvećene Vuku, Dositeju, Simi Milutinoviću kao i prevod Dositejevog djela *Život i priključenija* značajan su napor da se ponište u velikom dijelu stereotipne interpretacije civilizacija balkanskih naroda.

Jedan od značajnijih radova jeste studija o Stanislasu Belanžeu, odnosno o *Istoriji Crne Gore* koju je navodno Njegoš diktirao ovom francuskom publicisti. Naime, Belanže je objavljivao tekstove u časopisu *L'Echo français*, čiji je pretplatnik bio Njegoš. U članku „Excursion dans le Monténégro“, Belanže je iznio mnoštvo nevjerovatnih podataka o stanovništvu, predjelima i, naročito, životinjskom svijetu koji je navodno sretao u Crnoj Gori. Za feljton #Esquisse biographique – Le vladika du Monténégro - Extrait d'un voyage en Orient“, koji je izlazio u pariskom dnevniku *Siècle*, autora Belfona (fr. Bellefond), u kome se javljaju slične opservacije, Mišel Oben, proučavanjem i analizom tekstova oba autora, zaključuje da je Belfon samo Belanžev pseudonim. Čini se da je potrebno naglasiti značaj ovog Obenovog rada budući da se u stručnoj javnosti, naročito u radovima posvećenim recepciji Njegoša u Francuskoj, često navodi pomenuti Belfon kao značajan poznavalac Njegoševog života.

Što se tiče pomenute *Istorije* i Njegoševih veza sa Belanžeu, budući da autentični rukopis nije sačuvan, mnogi istraživači (Lj. Nenadović, P. Popović, D. Vuksan, K. Spasić i drugi), tragali su za pravim autorom i razlozima crnogorskog vladike da se ovaj rukopis objavi u francuskoj javnosti. Stanovište Mišela Obena je da je Njegoš vjerovatno htio da opovrgne Belanževu neistine, šaljući mu ne svoju, kako tvrdi Lj. Nenadović, već Medakovićevu *Istoriju Crne Gore*.

Tumačenje naše književnosti u Francuskoj često je i dugo vremena opterećeno predrasudama koje su posljedica nepoznavanja i nerazumijevanja jezika i originalnih tekstova, a nerijetko i nedovoljnog poznavanja osnovnih historijskih i geografskih podataka. Nije bila rijetkost da naši krajevi posluže samo kao pejzaži fantastičnim i egzotičnim pričama. Mišel Oben to ilustruje u radu posvećenom Volterovom interesovanju za jugoslovenske krajeve u vrijeme rusko-turskog rata („Volterovo interesovanje za jugoslovenske krajeve“, *Zbornik MSC*, 1974). Posebno značajno je za ovu prigodu da pomenemo Volterovo isticanje hrabrosti Crnogoraca („...un petit peuple ignoré, une poignée de Monténégrins...“), pored izvjesne nesigurnosti u poznavanju prilika u tadašnjim našim zemljama. Po riječima Mišela Obena, ovaj Volterov interes za naše zemlje najavio je znamenito Fortisovo djelo *Put u Dalmaciju* koje je podstaklo u značajnoj mjeri zanimanje Evrope za naše krajeve, približilo našu narodnu poeziju evropskoj književnosti i postalo nezaobilazno izvoriste za mnoge pisce.

Iako se nakon odlaska u penziju povukao iz javnog života, Mišel Oben se devedesetih godina oglašavao javno tek da bi pokazao svojim sunarodnicima kako predubjeđenja, poluistine i pogrešna tumačenja, protiv kojih se borio cijelog života, ponovo postaju dominantno mišljenje. Ovaj vrsni poznavalac istorije Balkana i književnog nasljeđa jugoslovenskih zemalja argumentovano

pobija tvrdnje autora Mirka Grmeka, Marka Đidara i Nevena Šimca, koji su 1994. godine u Parizu objavili knjigu o etničkom čišćenju kao viševjekovnoj ideologiji srpskog naroda koja se ogleda još u srpskim narodnim pjesmama i Njegoševom *Gorskom vijencu*. Oben se oglasio pismom i Polu Gardu, koji je tražio mišljenje za svoju knjigu *Život i smrt Jugoslavije*. Obenovo pismo pokazuje koliko neobaviještenosti i koliko logičkih, pojmovnih, istorijskih i književnih nedostataka nudi Gardova knjiga.

Jedinstvena monografija o Njegošu, brojni radovi, organizacija slavističkih konferencija, uređivačka djelatnost, intelektualna odbrana i častan angažman, najzad, zašto ne reći i to, iskrena ljubav prema zemlji Jugoslaviji, ne samo da opravdavaju lično dugogodišnje interesovanje za Mišela Obena, nego zadužuju crnogorsku romanistiku da pamti stručnjaka rijetkog senzibiliteta za crnogorskog velikana i crnogorske prilike. Jubilej koji Crna Gora slavi izuzetna je prilika da se ličnost i angažman Mišela Obena istaknu u bogatoj bibliografskoj aktivnosti kojom se slavi 200 godina od rođenja Petra II Petrovića Njegoša. Znaveno, inteligentno, naučno bavljenje Njegoševim djelom, referentni i citirani radovi, pošten i častan odnos prema nauci, iskreno divljenje koje je gajio prema Njegošu, sve to čini Mišela Obena izuzetnim jugoslavistom čiji je rad zadužio crnogorsku nauku o književnosti.

Bibliografija

- Aubin, Michel – *Visions historiques et politiques dans l'oeuvre de P. P. Njegoš*, Paris, Université de Paris-Sorbonne, Belgrade, Faculté de Philologie de Belgrade, 1972
- Oben, Mišel – *Njegoš i istorija u pesnikovom delu*, prevod Živojin Živojinović, Beograd, Književne novine, 1989.
- Deretić, Jovan- «Doprinos Mišela Obena», tekst na komemoraciji povodom smrti Mišela Obena, Beograd, Filološki fakultet u Beogradu
- Pavlović, Mihailo – *U dvostrukom ogledalu, francusko-srpske kulturne i književne veze*, Beograd, Prosveta, 1996.
- Spasić, dr Krunoslav – *Njegoš i Francuzi*, Zaječar, Kristal, 1988
- Thomas, Paul-Louis – «Michel Aubin (1923-1996)», *Revue des études slaves*, tome 68, fascicule 4, 1996, pp. 617-619 ;
- http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/slave_0080_2557_1996_num_68_4_6378

Marjana ĐUKIĆ

MICHEL AUBIN AS A NJEGOŠOLOGIST

Despite a very important monograph devoted to Njegoš and his other scientific research in the field of Slavic and Yugoslav studies, French researcher Michel Aubin remains without a proper reception in the literary and theoretical public in Yugoslav countries. This paper presents the importance and contribution of Michel Aubin in the fields of Njegošology and Montenegrin literature.

Key words: *Michel Aubin, Njegoš, Montenegro*